

De noodzaak van natuurontwikkeling

HENK WIJKHUISEN

Natuurontwikkeling is een betrekkelijk jonge loot aan de tak van de natuurbescherming. Met het verschijnen van het Natuurbeleidsplan in 1990 is het realiseren van natuurontwikkeling officieel rijksbeleid.

In Noord-Holland wordt op steeds meer plaatsen in en om de duinen aan natuurontwikkeling gedaan. In dit themanummer worden succesvolle ontwikkelingen beschreven, zoals in de Moksloot op Texel en in het Noordhollands Duinreservaat. Met natuurontwikkeling kunnen we iets goedmaken van de soms negatieve invloed die het menselijke handelen in en buiten de duinen heeft gehad op natuur en landschap. Met natuurontwikkeling worden de duinen weer dynamischer, spannender en oorspronkelijker. Daardoor wordt een bezoek aan de duinen nog plezieriger voor rekreatie.

In de afgelopen decennia zijn grote delen van de duinen en de randen daarvan aangetast. Het landschap veranderde op veel plaatsen en daarmee de kenmerkende flora en fauna die er van nature voor kwam. De grondwaterwinning heeft bijvoorbeeld tot verdroging geleid zoals in de Kennemerduinen, waardoor vochtige duinvalleien verdwenen. Een ander pregnant voorbeeld is het verdwijnen van de blonde duintoppen door vastlegging en verruiging. Wind en stuifzand zijn altijd de motoren geweest achter het van nature dynamische duingebied. Helaas is de natuurlijke dynamiek van de duinen door menselijk ingrijpen op de meeste plaatsen verdwenen. In de afgelopen 150 jaar is ruim 25.000 ha duingebied aangetast door menselijke beïnvloeding en bijna 7000 ha duin verdwenen. Dit betekent dat een gebied zo groot als het gehele Noordhollands Duinreservaat én Boswachterij Schoorl verdwenen is. Het is dan niet zo vreemd om eens wat terug te doen voor de natuur in en rond de duinen. Door herstelmaatregelen en natuurontwikkeling kunnen natuurlijke processen weer een kans krijgen.

Door natuurontwikkeling wordt een ecosysteem completer. In een compleet duinecosysteem hoort ook de vos thuis (foto: Hans Schouten).

Wat is natuurontwikkeling?

Natuurontwikkeling lijkt soms een containerbegrip, omdat elke organisatie er wel een eigen draai aan geeft. Bovendien is het moeilijk om natuurherstel en natuurontwikkeling van elkaar te scheiden. Door natuur weer te ontwikkelen, zoals het realiseren van grootschalige verstuingen in de duinen, wordt in feite ook de natuur weer hersteld.

Sommige organisaties vinden dat natuurontwikkeling niet thuishoort in de bestaande natuurgebieden en willen dus geen gegrave in de duinen. Natuurontwikkeling zou dan iets zijn wat uitsluitend buiten deze natuurgebieden moet plaatsvinden. Een voorbeeld is het ecologisch inrichten van voormalige bollengronden in de duinzoom.

De Stichting Duinbehoud vindt deze visie echter te beperkt en sluit voor een deel aan bij de formulering van het Wereld Natuur Fonds die is ontwikkeld voor het plan "Ooievaar/Levende Rivieren". Natuurontwikkeling wordt hier omschreven als het scheppen van een uitgangssituatie, waarin natuurlijke processen, die voor een bepaald gebied kenmerkend zijn, de ruimte krijgen om met een minimum aan menselijk ingrijpen een zo compleet mogelijk ecosysteem te vormen. Aanvullend voegt de Stichting Duinbehoud hieraan toe dat natuurontwikkeling ook uitdrukkelijk in bestaande natuurgebieden kan plaatsvinden (b.v. in gebieden die ernstig aangetast zijn). Bovendien moeten de te nemen maatregelen leiden tot een bepaalde natuurwinst.

Natuurontwikkeling is in feite een vorm van natuurbeheer, maar dan een vorm die vooraf gaat aan het reguliere natuurbeheer. Zo kan het van belang zijn om na verhoging van de grondwaterstand een plotseling weer vochtig geworden duinvallei af te plaggen, omdat deze is dichtgegroeid. De humuslaag wordt verwijderd, waardoor een voedselarme situatie wordt gecreëerd die van nature in vochtige duinvalleien thuishoort. Deze vorm van natuurontwikkeling is onder meer toegepast in de Grafelijkheidsduinen bij Den Helder. Vervolgens kan de beheerder in sommige gevallen jaarlijks maaien of grote grazers inzetten om verruiging tegen te gaan, waardoor de gecreëerde situatie kan blijven bestaan (natuurbeheer).

Een beladen begrip

Bij natuurontwikkeling wordt soms het aanzien van een duinlandschap rigoureus veranderd. Het ene moment staan er nog honderden dennebomen en lijkt een waterwinkanaal al eeuwen in het duinlandschap ingebed. Het volgende moment hebben motorzaag en shovel een open landschap gecreëerd; waar het dennenbos stond, ligt nu een kale vlakte en voor het waterwinkanaal is nu een zandwoestijn in de plaats gekomen. Weg dennen, weg eenden, maar ook weg natuur? Dat hangt er natuurlijk vanaf hoe men tegen de natuur aankijkt. Door natuurontwikkeling is een stukje duin ontstaan, dat

Natuurontwikkeling kan ook wel eens mislukken, vooral wanneer politieke doelstellingen prevaleren boven ecologische doelstellingen. Op de foto het zuidelijke deel van het Kennerstrand bij IJmuiden, waar natuurontwikkeling niet van de grond is gekomen (foto: Paul Paris).

enigszins lijkt op de uitgangssituatie zoals die er ooit geweest is. Uit deze uitgangssituatie kan in de loop der jaren weer iets moois groeien. Sommige duinbezoekers zullen het echter niet direkt waarderen en hebben de tijd nodig om aan de nieuwe situatie te wennen.

De crux van dit dilemma is dat ons natuurbeeld tussen de oren zit. Mensen hechten aan een vertrouwd beeld van natuur en landschap, een beeld dat per generatie verschilt en sterk subjectief is ingekleurd. Wie als kleuter reeds denneappels verzamelde, weet niet beter of dennenbossen horen in de duinen. En voor veel wandelaars is een waterwinkanaal soms even vertrouwd in het landschap als een waterwinputje in de duinen. Het natuurbeeld is normatief bepaald en niet altijd ontvankelijk voor inhoudelijke argumenten die veranderingen bepleiten. Je weet wat je hebt, niet wat je krijgt. Veranderen betekent een inbreuk op het vertrouwde beeld, het wekt weerstand op en wordt soms te vuur en te zwaard bestreden.

Maar niet alleen actieve ingrepen kunnen discussies losmaken, ook "niets" doen maakt tongen en pennen los. Het is begrijpelijk dat de meeste mensen de wenkbrauwen fronsen, wanneer gepleit wordt voor het loslaten van het zeerepbeheer op bepaalde plaatsen. We zijn grootgebracht met de

heroïsche strijd van de Hollander tegen de zee, wat niet strookt met het achterwege laten van zeerepbeheer. Als er dan ook nog een gat mag ontstaan in de zeewering ten noorden van Bergen aan Zee, dan vraagt dat van de natuurontwikkelaar een gedegen argumentatie en van de duinbezoeker een omslag in zijn denken.

Goede voorlichting kan een middel zijn om bij de verontruste burger op den duur begrip te kweken voor de werkzaamheden die de aangetaste en vastgelegde duinen weer natuurlijker zouden moeten maken; begrip ook voor de situatie, dat zonder natuurontwikkeling de duinen steeds meer in kwaliteit en oorspronkelijkheid achteruit zullen gaan. Natuurontwikkeling vraagt bovendien begrip voor tijd. Soms kan het jaren duren, voordat een gewenste situatie ontstaat en als de mens wel één lastige eigenschap heeft, dan is het ongeduld. Het is voor weinig mensen te verteren, dat men tientallen jaren moet wachten voordat weer een volwaardig duinbos gegroeid is op de plek waar ooit een dennenbos stond.

En dan is er nog het dilemma dat bepaalde natuurwaarden verloren kunnen gaan bij natuurontwikkeling of dat er planten of dieren kunnen verdwijnen indien men niet ingrijpt. Sommige vogelaars maken zich drukker over het verdwijnen van de havik als dennenbossen worden gerooid, dan over de enorme verdroging die deze bossen in de duinen veroorzaken en de gevolgen daarvan voor het gehele ecosysteem, en dat terwijl het landelijk met de havik niet slecht gaat. De waarde van één enkele plant- of diersoort mag geen reden zijn om van de duinen dan maar een dierentuin of heemtuin te maken.

Begrip

Met dit themanummer over natuurontwikkeling in Noord-Holland hoopt de Stichting Duinbehoud aan de hand van diverse artikelen weer wat meer begrip te kweken voor de noodzaak van natuurontwikkeling. Noord-Holland biedt enorme mogelijkheden, zowel aan de kust, in de duinen zelf als in de duinzoom; mogelijkheden die zowel de natuur als de bezoeker van de Noordhollandse duinen ten goede komen.

Natuurontwikkeling maakt de natuur in de duinen oorspronkelijker en spannender voor de rekreatant om naar te kijken (foto: Henk Wijkhuizen).

